

Uitzonderlijke zeetrek langs Lauwersoog eind september 2004

Martijn Bot & Marnix Jonker

Liefhebbers van zeetrek moeten voor wat betreft de 'telpost' Lauwersoog vaak veel geduld betrachten. Goede zeetrekdagen zijn per jaar vaak op de vingers van één hand te tellen en in sommige jaren ontbreken ze zelfs geheel. De laatste keer dat er genoten kon worden en er memorabele aantallen en soorten gezien werden, was in oktober 2001. Maar in 2004, om precies te zijn van 21 tot en met 25 september, was het weer goed raak. Vooral de enorme aantallen Vale Stormvogeltjes *Oceanodroma leucorhoa* en de voor Groningse begrippen talrijke waarnemingen van Noordse Pijlstormvogels *Puffinus puffinus* sprongen daarbij zeer in het oog.

Hieronder volgt een kort verslag van de dagen en de ontstaansgeschiedenis. De aantallen en soorten die genoemd worden, betreffen steeds de minimale, daadwerkelijk getelde aantallen van die dag. Omdat het een doordeweekse periode betrof en er door velen (zij het met fiks tegenzin) gewoon gewerkt moest worden, is er niet elke dag van donker tot donker geteld. De werkelijke aantallen passerende vogels zullen op sommige dagen dus wellicht nog hoger hebben gelegen.

17-20 september 2004

De dagen voorafgaand aan de influx (want zo kan het zeker genoemd worden) van zeevogels op de Waddenzee verliep op de gunstigst mogelijke manier. Vanaf de 17e september kregen zuidwaarts migrerende zeevogels te maken met een steeds harder aanwakkerende (tegen)wind uit zuid- en zuidwestelijke richting. Op deze vrijdag stond er een gemiddelde windkracht 5 uit zuidelijke richting en deze nam in de nacht naar zaterdag en in het verdere verloop van het weekend toe tot windkracht 6. De richting veranderde daarbij langzaam van pal zuid via zuidzuidwest naar westzuidwest op zondag. Grote aantallen vogels zijn hierbij hoogstwaarschijnlijk een stuk

oostelijker op de Noordzee terechtgekomen dan ze oorspronkelijk van plan waren. Dit effect werd alleen maar versterkt toen de wind op maandag de 20e nog verder toenam tot kracht 7 en inmiddels gedraaid was tot west. Vogels die zich op dat moment al vrij dicht onder de kust bevonden werden door deze ontwikkeling waarschijnlijk recht de Duitse Bocht en de Waddenzee op geblazen en zagen zich genoodzaakt de Waddenzee te gebruiken om hun oorspronkelijke trekroute weer te kunnen vervolgen.

Dinsdag 21 september 2004

De opbouw van de trek langs Lauwersoog was traditioneel. Na een dag met harde wind maar zonder trek kwam het die dinsdag de 21e, de tweede achtereenvolgende dag met stevige westenwind (kracht 7 à 8), langzaam maar zeker op gang, met name in de middag. Kleine Jager *Stercorarius parasiticus* is dan vrijwel altijd de soort die het eerst in grote aantallen verschijnt. Met 31 exemplaren was het meteen een topdag voor deze soort en ook Grote Jagers *Stercorarius skua* bleken windgevoelig met acht langsvliegende vogels. Middelste Jager *Stercorarius pomarinus* bleef wat achter met twee vogels. Vanaf drie uur verschenen de

eerste Vale Stormvogeltjes (vaak vlak onder de kust). In totaal vloog er een nog bescheiden aantal van zes vogels langs maar deze zouden een voorbode zijn van een waar festijn de volgende dagen. De soort van de dag was echter de Noordse Pijlstormvogel. Vóór deze dagen stond voor deze soort de teller in de provincie Groningen op 14 en alleen vandaag konden daar al minimaal vier en wellicht vijf exemplaren worden bijgeteld (één vogel vloog aan het eind van de dag naar oost, wat dus een dubbel telling kan betreffen). Overige noemenswaardigheden waren twee onvolwassen Jan-van-genten *Morus bassanus* (ook geen alledaagse verschijning op de Waddenzee), twee Zeekoeten *Uria aalge* en een Alk *Alca torda*, en elke dag vlogen er ook constante aantallen Drieteenmeeuwen *Rissa tridactyla*, Dwergmeeuwen *Larus minutus*, Dwergsterns *Sterna albifrons*, Zwarte Zee-eenden *Melanitta nigra* en Toppers *Aythya marila* langs (die verder niet apart genoemd worden).

Woensdag 22 september 2004

Op woensdag 22 september bleef de wind stevig doorwaaien en draaide nog iets door naar westnoordwest, iets wat voor Lauwersoog de zaken alleen nog maar gunstiger maakte. Dit was de eerste dag waarop duidelijk werd dat er zich iets unieks aan het afspelen was, want alleen in de middag al passeerden 32 Vale

Stormvogeltjes. Jagers deden het iets minder dan de dag ervoor met vijf Grote, een Middelste en 15 Kleine Jagers. Wel erg leuk was de eerste Kleinste Jager *Stercorarius longicaudus* van het seizoen, een juveniele vogel die samen met twee Kleine Jagers net buiten de haven langsvloog. Ook werd het wachten op de eerste Vorkstaartmeeuw *Larus sabini* beloond met een juveniel aan het eind van de middag. Opmerkelijk genoeg verschenen er ook vandaag weer Noordse Pijlen, nu twee exemplaren. Het vermelden waard was verder het passeren van drie Jan-van-genten (ditmaal adulte vogels), een juveniele Witvleugels tern *Chlidonias leucopterus* en een vroege Roodkeelduiker *Gavia stellata*.

Donderdag 23 september 2004

De absolute topdag was donderdag 23 september. Inmiddels had iedereen wel door waar je als vogelaar moest zijn en werden de verschillende posten in Lauwersoog ten volste bezet. Het massaal toegestroomde publiek kreeg waar voor zijn geld want ondanks (of wellicht dankzij) een iets minder harde wind uit het noordwesten vervolgde de show met een ware stortvloed aan Vaaltjes: minimaal 125 vogels passeerden die dag, waarbij enkele exemplaren soms bijna de haven inwaaiden. Was er even geen Vaaltje, dan was er wel een jager: er passeerden in totaal 17 Grote,

Kleine Jager, 27 september 2004, Eemshaven.

Foto: Reint Jacob Schut.

16 Middelste (waarvan enkele adulten getooid met prachtige 'lepel'), 31 Kleine en drie Kleinste Jagers (waarvan er twee samen bijna de hele de haven doorvlogen). Ook was het de derde dag in successie met Noordse Pijlen: twee vogels keilden samen langs tegen het eind van de dag. Ook werden drie juveniele Vorkstaartmeeuwen en de eerste (vier) Rosse Franjepoten *Phalaropus fulicaria* gezien en passeerden een Zeekoet, een Roodkeelduiker en een Jan-van-gent. Al met al waren er aan het eind van de dag zowaar nauwelijks nog (realistische) wenssoorten te noemen.

Vrijdag 25 september 2004

Op vrijdag de 25e trok het nog steeds aardig door. De wind was inmiddels nog iets verder geruimd tot noordnoordwest met een kracht 5 à 6, waardoor je op de verschillende posten soms iets meer in de wind kwam te staan maar genieten was het nog steeds: de jagers deden het aardig met 15 Grote, één Middelste, 30 Kleine en twee Kleinste. De Vaaltjes deden een stap terug maar passeerden toch nog steeds met ongeveer 40 exemplaren. De show werd echter wederom gestolen door de Noordse Pijlen: vier vogels vlogen vandaag weer langs, waarvan twee exemplaren op enkele meters langs de waarnemers. Maar er was meer: vijf Vorkstaartmeeuwen, drie Rosse Franjepoten, maar liefst zes Jan-van-genten en de eerste (twee) Noordse Stormvogels *Fulmarus glacialis* maakten deze dag voor velen wederom tot een groot succes.

Zaterdag 26 september 2004

In de nacht van vrijdag op zaterdag begon de wind duidelijk in kracht af te nemen en de volgende ochtend was zowel qua wind als qua vogels de rust teruggekeerd. Er passeerde nog een achtergebleven Vaaltje en verspreid over enkele uren ook nog drie Kleine Jagers, een Middelste Jager en een Noordse Stormvogel, normaal gesproken een lijstje waar je dik tevreden mee bent maar na het geweld van de afgelopen dagen echter een schamel resultaat. In de Eemshaven waren de aantallen deze dag nog wel iets hoger; kennelijk verkiezen de vogels uit de Duitse bocht na het passeren van de Eemshaven toch het ruimere water van de

Noordzee.

De rest van Nederland

In deze periode was er in heel Nederland sprake van een influx van zeevogels. Met name langs de bekende zeetrekposten langs de Hollandse en Zeeuwse kust werden zeer hoge aantallen Vaaltjes, jagers en Noordse Pijlen gezien. Van de laatste werden er maar liefst zo'n 800 geteld, waarvan de overgrote meerderheid (500 vogels) langs Westkapelle vloog. Bijzonder waren de waarnemingen op het IJsselmeer, met zeven vogels langs telpost IJmeerdijk en acht langs Lelystad. Ook was er sprake van een van de grootste invasies Vale Stormvogeltje ooit in Nederland met circa tweeduizend getelde vogels. De grootse piek lag tussen 22 en 24 september, toen veel telposten langs de gehele kust meer dan honderd vogels meldden. Hierbij heeft de telpost Westkapelle een nieuw Nederlands record opgeleverd met maar liefst 318 vogels op 23 september [1]. Uiteraard zullen er door de verschillende telposten wel de nodige dubbeltellingen gedaan zijn van vogels die vlak onder de kust langstrokken.

'Groninger' zeetrek in het verleden

Zoals eerder gemeld had de Groningenlijst 14 gevallen van de Noordse Pijlstormvogel tot en met 2003. De meeste vogels waren waargenomen vanaf Rottumeroog en Rottumerplaat (8) en de overige waarnemingen komen van de Eemshaven (2) en Lauwersoog (4) [2].

Tijdens de memorabele zeetrekdagen van 2004 zijn er op vier achtereenvolgende dagen vogels waargenomen, met een totaal van 12 of 13 waarmee het netto totaal van de provincie Groningen in vier dagen zowat werd verdubbeld. Samen met de vogel die op 29 juni 2004 in de Eemshaven werd waargenomen staan er momenteel dus 27 vogels op de Groningenlijst.

Tevens was er sprake van vermoedelijk het beste jaar voor Vaaltjes. Met 204 langstrekken-de vogels tussen 21 en 25 september was dit jaar nog beter dan 1997 en 1998 toen er respectievelijk 175 en 21 vogels waargenomen werden [3,4,5]. Naast de vogels in september werden er gedurende het najaar langs de hele

Groninger kust in totaal 221 vogels geteld. De jagers deden het aardig met zes Kleinste, 110 Kleine, 21 Middelste en 45 Grote Jagers gedurende de septemberweek, maar hierbij zijn geen records gebroken.

Herkomst van de zeevogels

Het blijft natuurlijk speculeren waar al deze vogels vandaan komen. Op 23 september werd een Vaaltje gefotografeerd met een kleurring om zijn poot. Helaas zijn zoekacties naar het betreffende ringprogramma tot op heden zonder resultaat gebleven. Op het moment van schrijven lijkt het erop dat de vogel afkomstig is uit Canada. De grootste kolonie Vale Stormvogeltjes ter wereld is dan ook te vinden in Newfoundland, waar op Baccalieu Island 3,4 miljoen paar broeden. In Europa broedt het Vaaltje op IJsland, langs de Britse westkust en in Noorwegen. Normaal gesproken vindt de najaarstrek plaats op diep Atlantisch water aan de rand van het Continentaal Plat, westelijk van de Schotse Eilanden. De vogels die in het najaar in Nederland worden waargenomen lijken dus afkomstig uit verafgelegen gebieden en trekken in snel tempo door, getuige ook de tellingen vanaf schepen op het Nederlandse Continentale Plat [6]. Op 31 oktober 1998 werd een dode vogel met een ring uit

Noorwegen [5] gevonden in de Eemshaven. De meeste Noordse Pijlstormvogels in Nederland zullen vermoedelijk afkomstig zijn van de enorme kolonies op de Britse Eilanden en langs de Ierse kust [5,6]. Een enkele vogel zou van IJsland of de Faeröer-eilanden afkomstig kunnen zijn. De vogels verlaten in september hun broedgebieden om te overwinteren voor (met name) de Zuid-Amerikaanse oostkust. De meeste vogels trekken langs de Britse en Ierse westkusten weg. Het schijnt een misverstand te zijn om te denken dat de in Nederland passerende pijlstormvogels min of meer hulpeloos door de wind uit koers geraakt zijn. De vogels zijn fysiek heel goed in staat om hun route te bepalen. Verdrifting ontstaat wanneer vogels door aanhoudende slechte weersomstandigheden dagenlang achtereen niet in staat zijn om te foerageren en op zoek moeten naar andere voedselgebieden [6]. Wellicht dat het vertrek uit de broedkolonies in combinatie met het slechte weer en verdrifting van voedsel tot de enorme aantallen langs de Nederlandse kusten heeft geleid.

Vorkstaartmeeuw broedt niet in Europa en alle waargenomen vogels zijn vermoedelijk afkomstig uit Groenland en Canada. Jagers broeden van Noorwegen en Schotland tot in Nova-

Noordse Pijlstormvogel, 24 september 2004, Lauwersoog.

Foto: Johan de Jong.

Zembla en West-Siberië. Op dezelfde 23e september vloog een Middelste Jager met witte vleugelmerken langs Lauwersoog en een dag later werd er een Kleine Jager op Ameland gezien die ook witte wingtags had. Het was niet helemaal duidelijk of hierop een code stond maar ook hiervan zijn tot op heden geen ringprogramma's gevonden. Mocht in de toekomst duidelijk worden waar deze vogels vandaan kwamen dan zal er in de rubriek 'Geringde vogels in Groningen' in de *Grauwe Gors* melding van gemaakt worden. Ook vloog er diezelfde dag een adulte donkere vorm Middelste Jager langs. Deze donkere kleurvorm broedt in zeer noordelijke streken.

Al met al betekende de combinatie van een goed jaar van Noordse Pijlen en Vaaltjes met uitzonderlijk goede windontwikkelingen (eerst zuid, dan langzaam ruimend en aantrekkend tot noordwest 7 tot 8) een serie memorabele zeetrekdagen met unieke aantallen voor Lauwersoog. De windgegevens van de weerstations Eelde en Den Helder en de aantallen bij Lauwersoog zijn samengevat in respectievelijk tabel 1 en 2.

Literatuur

- [1] Van Dongen, R., K. Haas & P.W.W. de Rouw. 2004. 'Recente meldingen.' *Dutch Birding*. Vol 26:6.
- [2] De Bruin, B & S. de Bruin. 1997. Lijst van *Groningse Vogels*. Bijlage *Grauwe Gors* 1997, nr. 3 & 4.
- [3] Bakker, T. & K. van Dijken. 1998. 'Waarnemingen 1 juli t/m 31 december 1997.' *Grauwe Gors* 26:1.
- [4] Bakker, T. & K. van Dijken. 1998. 'Waarnemingen 1 juli t/m 30 september 1998.' *Grauwe Gors* 26:4.
- [5] Bakker, T. 1998. 'Waarnemingen 1 oktober 1998 t/m 31 maart 1999.' *Grauwe Gors* 27:2.
- [6] Bijlsma R G., F. Hustings & C.J. Camphuysen. 2001. *Algemene en schaarse vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 2*.
- [7] Camphuysen, C.J. 1995. 'Grauwe Pijlstormvogel *Puffinus griseus* en Noordse Pijlstormvogel *P. puffinus* in de zuidelijke Noordzee: een offshore perspectief.' *Limosa* 68:1

Martijn Bot
Diephuisstraat 26a, 9714 GX Groningen
Marnix Jonker
Hooftlaan 59, 9752 GC Haren

Vaal Stormvogeltje, 23 september 2004, Lauwersoog.

Foto: Martijn Bot.

	Eelde		Den Helder		Zeetrek
	Gem.	Max.	Gem.	Max.	
17-sep	Z 3	Z 5	Z 4	Z 5	-
18-sep	ZZW 4	ZZW 5	ZZW 5	ZZW 6	-
19-sep	WZW 3	WZW 4	WZW 4	WZW 5	-
20-sep	ZZW 4	ZZW 6	WZW 6	WZW 7	-
21-sep	W 5	W 6	W 6	W 7	+
22-sep	W 3	W 4	WNW 5	WNW 6	++
23-sep	WNW 3	WNW 5	NW 4	NW 5	+++
24-sep	WNW 3	WNW 4	NNW 4	NNW 5	+++
25-sep	W 3	W 4	WNW 4	WNW 5	+/-
26-sep	W 3	W 4	W 3	W 5	-
27-sep	W 3	W 4	W 3	W 4	-

Tabel 1: Overzicht windrichting en windkracht (Bft) weerstations Eelde en Den Helder en zeetrek langs Lauwersoog (bron: KNMI en www.lauwersmeer.com)

(W = west; Z = zuid; N = noord; - = geen; + = matig; ++ = goed; +++ = zeer goed).

Vorkstaartmeeuw, 29 september 2004, Eemshaven.

Foto: Reint Jacob Schut.

Soort	21-sep	22-sep	23-sep	24-sep	25-sep	totaal
Roodkeelduiker		1	1			2
Noordse Stormvogel				2	1	3
Noordse Pijlstormvogel	4(-5)	2	2	4		12
Vaal Stormvogeltje	6	32	125	40	1	204
Jan van Gent	2	3	1	6		12
Rosse Franjepoot			4	3		7
Grote Jager	8	5	17	15		45
Middelste Jager	2	1	16	1	1	21
Kleine Jager	31	15	31	30	3	110
Kleinste Jager		1	3	2		6
Vorkstaartmeeuw		1	3	5		9
Zeekoet	2		1			3
Alk	1					1

Tabel 2: Overzicht van waarnemingen van zeevogels langs Lauwersoog.

